

KOMEMORACIJA U POVODU SMRTI PROF. DR. JAROSLAVA ŠIDAKA
(Beč, 4. I. 1903 — Zagreb, 25. III. 1986)

U povodu smrti istaknutog historičara i sveučilišnog profesora dr. Jaroslava Šidaka Filozofski fakultet u Zagrebu i Savez povijesnih društava Hrvatske organizirali su 31. ožujka 1986. godine komemoraciju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.* U prisutnosti obitelji, brojnih suradnika pokojnog profesora, studenata i profesora od nezaboravnog pokojnika oprostili su se Branko Bošnjak, dekan OOUR-a Humanističkih i društvenih znanosti u ime Fakulteta, Ivan Kampuš u ime Saveza povijesnih društava Hrvatske i Predsjedništva Saveza istoričara Jugoslavije, akademik Bogo Grafenauer u ime Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Rene Lovrenčić u ime Odsjeka za hrvatsku povijest, Josip Adamček u ime Katedre za hrvatsku povijest, Nikša Stančić u ime Instituta za hrvatsku povijest, Dragutin Pavličević u ime suradnika i učenika te Ljerka Schiffler-Premec u ime uredništva Enciklopedije Jugoslavije.

IN MEMORIAM

Danas se opraštamo od našeg uvaženog profesora Jaroslava Šidaka. Smrću profesora Šidaka naš Fakultet gubi vrlo savjesnog znanstvenog radnika, profesora i odgajatelja. Svoj radni život posvetio je ideji rada, dužnosti, napretku Fakulteta i želji da svima pomogne. U svakom svom djelu bio je savjest Fakulteta. Od takvih naših starijih profesora naučili smo da je Fakultet naše stalno idejno djelovanje bez prestanka.

Profesor Šidak nosio je u sebi sokratovsku želju za razgovorom, da spozna što u sebi nosi svaki pojedinac i što iz svoga duha i mišljenja može dati i roditi. Bio je to naporan rad, ali zahvalan kad čovjek u tome vidi da se stalno gradi zajednica učitelja i učenika. U takvom radu ne misli se na umor, već se traži uvijek nešto novo, koje će biti opet poticaj za daljnje djelovanje.

* U povodu smrti profesora Jaroslava Šidaka održana je komemoracija i u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Od pokojnog profesora su se oprostili direktor Arhiva P. Strčić i predsjednica Saveza arhivskih društava Hrvatske J. Paver.

Filozofskom fakultetu i Savezu povijesnih društava Hrvatske poslali su brzojave: Predsjedništvo Slovenske akademije znanosti i umjetnosti; Odsjek za istoriju i Filozofski fakultet u Sarajevu (M. Sunjić, predsjednik Vijeća Odsjeka i R. Petrović, dekan Fakulteta); Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zadru; bivši studenti i nastavnici splitskih srednjih škola; Staroslavenski institut u Zagrebu; direktor Arhiva Hrvatske.

Susreti s profesorom Sidakom bili su ispunjeni zajedničkim razmatranjem svih mogućnosti u radu sa studentima koji su došli da uče ne samo iz knjiga već iz žive riječi koju treba njegovati, čuvati i braniti od svake površnosti, jer je to najveća opasnost za svaki rad.

Djelovanje profesora Sidaka kao profesora, člana Vijeća i Savjeta i dekana Fakulteta ostaje primjer otvorenosti, kritičnosti, ozbiljnosti i sigurnosti da će biti učinjeno sve što je potrebno da se potvrdi objektivnost i pravednost.

Njegov blagi smiješak pokazivao je neposredno povjerenje, radost i želju da se ljudi zbližuju. To je djelovalo optimistički u svakom radu. Takva vedrina bila je znak duhovne veličine koja je djelovala i za sve druge kao moralna obaveza. To su znali cijeniti i naši studenti, koji su preuzeli obavezu da budu dostojni svoga učitelja.

Opraštam se s velikom tugom u srcu od našeg dragog kolege i profesora sa zahvalnošću za sav rad koji je mnogo pridonio razvoju našeg Fakulteta i povijesne znanosti.

Slava mu!

Branko Bošnjak

POSLJEDNJI POZDRAV I HVALA PROFESORU SIDAKU

Profesor Jaroslav Sidak ostavio nas je zauvijek. Nenadoknadiv je gubitak toga izuzetnog povjesničara, istaknutoga znanstvenog radnika i djelatnika, ne samo na Filozofskom fakultetu nego i u Savezu povijesnih društava kojemu je bio predsjednik i dugogodišnji glavni urednik znanstvenog časopisa Historijskog zbornika.

Aktivan i u Savezu historičara Jugoslavije, profesor Sidak je kao predsjednik Koordinacionog odbora za pripremu I. kongresa jugoslavenskih historičara otvorio Kongres 1954. godine. Sudjelovao je na svim kongresima do 1965. a u nezaboravnoj uspomeni ostali su njegovi briljantni referati i napose temperamentne diskusije. Sudjelovao je na znanstvenim skupovima u Varšavi, Bratislavi i Pragu, te na međunarodnim kongresima historijskih znanosti od 1955. do 1966. godine. Dosada je kao jedini povjesničar 1966. održao jednomjesečni kolegij iz hrvatske povijesti XIX. st. na Historijskom fakultetu u Moskvi.

U želji da unaprijedi hrvatsku historiografiju profesor Sidak je preuzeo kao glavni i odgovorni urednik brigu oko Historijskog zbornika, znanstvenog časopisa Povijesnog društva Hrvatske. Uvodna riječ redakcije prvog Historijskog zbornika nosi izraziti pečat Sidakovih planova. Od važnih zadaća novog časopisa istaknuto je čuvanje bratstva i jedinstva među jugoslavenskim narodima, a naglašeno je da će se uz istraživanje povijesti hrvatskog naroda, puna pažnja posvetiti prošlosti srpskog naroda u Hrvatskoj i odlučno pristupiti čišćenju hrvatske historiografije od različitih falsifikata.

U spomenutoj uvodnoj riječi napose je upozoreno da je jedan od najvećih nedostataka u prošlosti bio upravo nemar za odgoj znanstvenog pomlatka. Istaknuto je da u budućem radu taj nedostatak treba u najkraćem roku prevladati, a to je moguće postići samo u najužoj suradnji s omladinom. Ostvarujući proklamirane ciljeve Historijski zbornik je bio u 37 godina Sidakova uređivanja velika škola mladih istraživača. Svi suradnici Zbornika imali su podršku i primali pomoć i savjete profesora Sidaka. A taj njegov izuzetni napor pozitivno je obilježio i generacijama je unapređivao rad povjesničara kojima je profesor poklanjao svu svoju brigu ne samo u Historijskom zborniku nego i prilikom suradnje u Enciklopediji

Jugoslavije, te u radu oko brojnih doktorskih disertacija. Već 1970. profesor je u jednom svom prilogu istaknuo da je Historijski zbornik koji je pokrenulo Povijesno društvo Hrvatske »svojom otvorenošću prema mladima i svojom kritičnom djelatnošću odigrao, i još uvijek igra odlučnu ulogu u razvoju hrvatske historiografije«.

Još i danas je aktualna njegova ocjena o zadacima hrvatske historiografije. To je putokaz povjesničarima kako treba da usmjere svoj istraživački rad. Profesor ga je 1970. ovako obrazložio: »Nikada prije nije se hrvatska historiografija toliko razvijala u širinu hrvatskoga etničkog teritorija kao danas, iako se u tom pogledu nalazimo tek na početku. Ako uspijemo da dostojno ispunimo najslabije obrađivano doba hrvatske povijesti od XV—XVIII stoljeća i produbimo rad na istraživanju prošlosti svih krajeva u kojima hrvatski narod živi, moći ćemo u dogledno vrijeme očekivati i sinteze širih zahvata. Preduvjet je tome mukotrpan analitički rad na znanstvenim monografijama, jer uopćavanje, značajno za sinteze, mora počivati na pouzdano utvrđenim činjenicama, ako ne želimo da se pretvori u prazno domišljanje i izmišljanje.«

Još nije prošla ni godina dana otkako je profesor Jaroslav Šidak po svojoj želji napustio dužnost glavnog i odgovornog urednika Historijskog zbornika. Opraštajući se skromnim riječima od svog časopisa u članci »Nakon 37 godišta Historijskog zbornika« objavljenom u Zborniku XXXVII iz 1984. god. on je samo na jednom mjestu primijetio da je »kao urednik uložio mnogo truda i vremena«. Nitko tada nije ni slutio da je to bila najava njegova skorog odlaska.

Profesor Jaroslav Šidak preminuo je 25. ožujka ove godine. No njegovo djelo živjet će i dalje među nama i u budućim pokoljenjima, a on sam ostat će uvijek u našim srcima.

Ivan Kampuš

IN MEMORIAM JAROSLAV ŠIDAK

U nekoliko riječi želio bih se na ovom vašem komemoracijskom zboru oprostiti od pokojnog profesora Jaroslava Šidaka u ime Slovenske akademije znanosti i umjetnosti čiji je vanjski dopisni član bio od 1981. godine, ali, s obzirom na našu dugogodišnju suradnju, i u svoje vlastito ime.

Teško mi pada ovaj oproštaj nakon gotovo 40 godina zajedničkog rada otkako smo se u jesen 1950. godine prvi put sreli u koordinacijskom odboru republičkih povijesnih društava, preteći kasnijeg Saveza povijesnih društava, osnovanom na Prvom kongresu povjesničara Jugoslavije 1954. godine. Taj je kongres bio Šidakov kongres, i to čak iz tri razloga. U četiri godine rada kongres je pripremio spomenuti koordinacijski odbor pod Šidakovim predsjedavanjem. On ga je, naravno, i otvorio govorom na tom prvom znanstvenom skupu povjesničara nove Jugoslavije. U govoru je osim pozdrava želio ukratko ustanoviti tadašnje stanje povijesne znanosti i njene organizacije u Jugoslaviji. Osim toga, njegov referat može poslužiti kao primjer znanstvenog poštenja: Središnja tema Šidakovog naučnog rada od samog početka bio je problem bosanske crkve a zastupao je mišljenje da se radi o pravovjernoj kršćanskoj crkvi između katoličke na Zapadu i pravoslavnih na Istoku. To je stajalište zadnji put branio u bibliografiji o tom pitanju u prvoj knjizi Povijesti naroda Jugoslavije koja je izašla u proljeće 1953. godine. Kada smo u užoj redakciji raspravljali o tom njegovom tekstu, izrazio sam mišljenje da će svoje stajalište morati povući i prihvatiti teze F. Račkoga kao temelj za razmatranje problematike bosanskog krivovjerstva. Upravo to je i učinio u spomenutom refe-

ratu koji mi je zbog tih mojih riječi pročitao već ujutro toga dana, ležeći bolestan u krevetu. Tako sam prilikom čitanja kongresnog referata mogao punu pažnju posvetiti odjeku na ovaj do kraja pošten i podroban pristup stavovima Račkog, iako će pojedina pitanja iz tog područja trebati još razmotriti u daljnjem istraživanju. Predsjedavajući M. Dinić, koji se u radu na Povijesti jugoslavenskih naroda više puta suprotstavljao Šidakovim stajalištima, prije početka rasprave, vidljivo potresen, izrazio je Šidaku iskreno priznanje za ovaj njegov korak znanstvenog poštenja. To je sigurno bio jedan od vrhunaca toga kongresa, kao što među njegove vrhunce pripada i Šidakova rasprava o problematici godine 1848. nakon referata profesora Bogdanova.

Problem »bosanske« crkve i oblik njegova patarenstva i nadalje je ostao u središtu Šidakova znanstvenog interesa. Prije desetak godina je, već stariji od sedamdeset godina, objavio knjigu Studije o crkvi bosanskoj i bogumilstvu (1975), u kojoj je nastavio svoje istraživanje o tematici s kojom je i započeo svoj znanstveni rad.

No i inače se njegov znanstveni rad tematski u velikoj mjeri odnosi na srednjovjekovnu hrvatsku i bosansku povijest; to je bio i put koji ga je doveo u užu redakciju prve knjige Povijesti naroda Jugoslavije. Ipak, njegova nam biografija pokazuje da je nakon što je ispunio svoju zadaću na ovom području Šidak usmjerio svoj znanstveni interes na kasnija razdoblja — ponajprije na sintezu hrvatske povijesti od kraja XVII. stoljeća do kraja XVIII. stoljeća. Pritom je razmatranje političkih zbivanja prvi put u našoj povijesti dopunio i analizom njihovih ekonomskih temelja. Istovrsni pristup razvio je i u drugoj knjizi Povijesti naroda Jugoslavije. Svoj znanstveni interes Šidak je kasnije proširio i na povijest XIX. stoljeća, radeći na nacrtu za treći dio Povijesti naroda Jugoslavije kao i na nacrtu posebne sinteze povijesti Hrvata. Osim toga valja istaknuti njegovu temeljito poznavanje svega što je bilo napisano o hrvatskoj povijesti čemu je posvećivao za čitavo vrijeme svog znanstvenog rada brojne značajne problemske rasprave, koje je većim dijelom objavio u svojoj posljednjoj knjizi Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti. Danas u hrvatskoj historiografiji ne vidim čovjeka koji bi mogao umjesto Šidaka napisati povijest hrvatske historiografije — pothvat o kojem smo više puta razgovarali — i koji se spremao izvršiti. Ako je istina — kako sam upravo čuo — da je tu zadaću ispunio u posljednjem trenutku, ostvario je jedan od velikih ciljeva svog života i velikog dijela upravo svog znanstvenog rada.

Zelio bih istaknuti samo još jednu činjenicu. Historijski zbornik koji je počeo izdavati J. Šidak 1948. godine je nakon Kukuljevićeva Arhiva prvi povijesni časopis u Hrvata, a u međuvremenu su povjesničari gostovali u različitim drugim glasilima ili drugih struka (arheologije i sl.) ili specijaliziranih dijelova historiografije (npr. arhivistike). Već sama ta činjenica koju sam istaknuo već pri desetogodišnjici Historijskog zbornika dovoljno ističe hrabrost Šidakovog koraka i njegov napor pri uređivanju svih dosadašnjih godišta od 1948. do 1984. godine, što će reći 34 godišta ovog časopisa (budući da dvogodište 1976/77. kada je časopis izašao kao Šidakov zbornik, dakako nije uredio sam). Značaj ovog njegovog pothvata je i u činjenici da je Historijski zbornik bio znanstvena škola za sve današnje hrvatske povjesničare. Svaki od njih je, uvodeći se u znanstveni rad, barem neko vrijeme išao u školu urednika Historijskog zbornika.

Na kraju bih se rado sjetio i Šidaka kao osobe koja je bila između svih neslovenskih povjesničara sigurno najbolji poznavalac svega što je napisano o povijesti Slovenaca. On se još pri kraju gimnazije povezao sa slovenskim kolegama a ove znanstvene veze njegovao je sve do zrelih godina, sudjelujući u našim časopisima i drugim publikacijama kao što je i za svoj Historijski zbornik nalazio slovenske suradnike i hrvatske povjesničare koji su pisali o Slovencima. Iza svega toga stoji

mного prijateljskih susreta i razgovora — i zato se danas kada se od njega opraštamo bolno steže srce.

Kao prilog dodao bih ovim riječima sjećanja još prijedlog koji sam u ime stručne komisije napisao prije pet godina kada smo se u prvom razredu SAZU dogovarali da predložimo Jaroslavu Šidaka za vanjskog dopisnog člana Slovenske akademije. Šidakova bibliografija koja je bila priložena prijedlogu bila je izbor iz bibliografije koju je objavila Mirjana Gross u Šidakovom zborniku 1977. godine (*Historijski zbornik* 29—30, 1976—77), str. 12—19.

Jaroslav Šidak rođen je u Beču 4. siječnja 1903. godine u češkoj obitelji, ali je još kao predškolsko dijete s roditeljima došao u Zagreb i stvarno postao naturalizirani Hrvat što se može zaključiti i iz formulacija u njegovim znanstvenim radovima (tako o hrvatskoj povijesti piše kao o našoj itd.). U Zagrebu je od 1909. godine pohađao osnovnu školu a zatim i klasičnu gimnaziju te studirao na Filozofskom fakultetu povijest i geografiju diplomiravši 1926. godine. U Zagrebu je i doktorirao obranivši disertaciju pod naslovom *Problem »bosanske« crkve u našoj historiografiji od Petranovića do Glušca* (predana 1934, a objavljena u Radu JAZU 239, 1937, 37—182). Od sredine gimnazijskog školovanja pa do obrane disertacije morao je nakon očeve smrti pomagati u uzdržavanju obitelji svirajući glasovir. O značaju njegova rada na tom polju svjedoči da je od 1923. do 1930. godine uređivao mjesečnik *Jugoslavenski muzičar* (odnosno *Muzičar*), glasilo Saveza muzičara. Od 1934. do 1940. radio je kao srednjoškolski profesor u Senju a 1940/41. u Zagrebu. Na vlastitu molbu izabran je 1941. kao član redakcije Hrvatske enciklopedije za suradnika u Hrvatskom bibliografskom zavodu. Na temelju prijedloga tadašnjeg dekana Filozofskog fakulteta Ljudmila Hauptmanna izabran je 1943. godine za docenta na katedri za hrvatsku povijest, 1945. godine za izvanrednog a 1953. godine za redovnog profesora za opću povijest novog vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon smrti profesora Barade preuzeo je 1958. godine katedru hrvatske povijesti i ostao na njoj kao redovni profesor do umirovljenja 1973. godine, a u manjem opsegu predavao je povijest Hrvata u XVIII. i XIX. stoljeću sve do 1978. godine kao honorarni redovni profesor.

Susret s djelima Miroslava Krleže i Ivana Cankara već ga je u gimnazijskim godinama na kraju rata privukao prema ljevici, tako da je još kao gimnazijalac surađivao u glasilu komunističke omladine Jugoslavije *Crvena zastava* (*Socijalna revolucija i revolucionarne klase*, 17. 12. 1919). U to vrijeme sprijateljio se s Dušanom Kermavnerom s kojim je ostao usko povezan sve do Kermavnerove smrti. I kasnije je objavio nekoliko članaka o aktualnim pitanjima pred drugi svjetski rat (napose u *Savremeniku* 1937. i 1938. godine) iako ga je od dovršetka disertacije sve snažnije privlačio povjesničarski znanstveni rad.

Šidakov povjesničarski znanstveni opus je veoma velik. U priloženoj bibliografiji izdvojeno je gotovo 200 bibliografskih jedinica, a u cjelini ona obuhvaća više od 500 bibliografskih jedinica (u izboru je ispušteno preko 300 prikaza, natuknica u Hrvatskoj enciklopediji i Enciklopediji Jugoslavije, kao i različitih napisa u *Historijskom zborniku*).

Težište Šidakovog znanstvenog interesa do sredine pedesetih godina je razmatranje srednjovjekovnog bosanskog krivovjerstva čemu je već do 1940. godine posvetio osim disertacije i pokušaj cjelovite monografske obrade (*crkva bosanska i problem bogumilstva u Bosni*, 1940. god.). Polazio je od pretpostavke da se radi o samostalnoj crkvi između katoličkog zapada i pravoslavnog istoka utemeljenoj na starim oblicima crkvenog života koji su proizlazili iz nasljeđa Konstantina i Metoda; »bosanska« crkva sa svojim redovnicima — »krstjanima« odvojila se od Rima u tridesetim

godinama XIII. stoljeća i stoga je smatrana krivovjermom, no Šidak je odbacivao teoriju o njezinom patarenstvu.

Daljnja istraživanja kod nas i u tuđini nakon 1945. godine u kojima je i sam sudjelovao potakla su ga da napusti ovu radikalnu teoriju i prizna koncepciju Račkoga o patarenstvu »bosanske« crkve kao nužnog okvira za buduće istraživanje (na Kongresu povjesničara Jugoslavije 1954. godine). No ipak s naznakom da je u tom okviru još mnogo otvorenih posebnih pitanja o samosvojnomo razvoju ove crkve i njenom položaju u srednjovjekovnoj Bosni. Napose je proučavao rukopise bosanskog izvora, pojedine značajne spise za razvoj ove crkve (posebno oporuku gosta Radina i franjevačka Dubia), kao i nekoliko posebnih događaja u povijesnom razvoju ove crkve (napose pitanje njenog odvajanja od Rima 1232—1233. godine te postepenog prihvaćanja patarenskih koncepcija a u vezi s tim i mjesto »bosanske« crkve u srednjovjekovnom bosanskom društvu i državi. Iako su od sredine pedesetih godina ovu tematiku iz Šidakova znanstvena interesa potiskivala pitanja iz novije povijesti, on joj se ipak s vremena na vrijeme vraćao i o njoj objavio 1975. godine u opsežnoj knjizi Studije o crkvi bosanskoj i bogumilstvu (Zagreb, 1975) osim 15 rasprava koje su nastale od 1950. do 1969. godine (popunjene ponajviše bilješkama) još i veliku kritičku studiju Problem crkve »bosanske« u poratnoj historiografiji (str. 297—377) koja doseže do 1974. godine i predstavlja s kritičkom analizom gotovo svih izučavanih posebnih pitanja čvrst temelj za buduće istraživače problematike bosanskog patarenstva koje nedvojbeno pripada među najznačajnija i najviša proučavana pitanja srednjovjekovne povijesti jugoslavenskih naroda.

Osim pitanja bosanske crkve i bogumilstva Šidakov znanstveni interes usmjeren je i na neka druga pitanja srednjovjekovne povijesti Bosne, dok ga u XVI. st. napose zanimaju pitanja hrvatsko-slovenskog ustanka 1573. godine, u XVII. st. djelo Jurija Križanića i problematika zrinsko-frankopanske urote, u XVIII. st. Krčelićevo djelo te hrvatski »jakobinci« oko Martinovića i razvoj zagrebačke Kraljevske akademije. Sva ova pitanja obrađivao je djelomice u posebnim raspravama a djelomice u svojim značajnim historiografskim studijama u kojima je nastojao odmjeriti dosegnute spoznaje i razdvojiti ih od nerazriješenih pitanja ili dubioznih teorija te tako udariti temelj za daljnja istraživanja.

Drugo tematsko područje koje je bilo u središtu Šidakovog znanstvenog interesa je studij hrvatske povijesti XIX. st. Većina rasprava koje obrađuju to razdoblje izašla je nakon 1947. godine, a ova problematika izrazito je prevladala u Šidakovom radu nakon 1959. godine. One se danas u dopunjenom obliku (napose što se tiče bilježaka) nalaze u dvije knjige: Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća (1973) i Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848/49. (1979). U prvoj knjizi obrađuje se u tri rasprave pitanje razvoja jugoslavenske ideje u hrvatskoj politici od ilirskog pokreta do 1914. godine, u šest rasprava problematika samog ilirskog pokreta, u četiri rasprave četiri značajne ličnosti hrvatskog političkog života XIX. stoljeća (Drašković, Lj. Gaj, Kukuljević i Ivan Mažuranić) a u posljednje četiri rasprave razmatraju se zbivanja u Hrvatskoj od Bachova apsolutizma do Kvaternikova ustanka u Rakovici. U ovoj knjizi nalazi se i prikaz idejnog sazrijevanja Stjepana Radića (objavljen 1940. god. na slovenskom u Sodobnosti). Drugu knjigu čini 11 rasprava o pojedinim pitanjima koja su međutim sva gotovo ključna za razumijevanje revolucionarnih godina u Hrvatskoj (napose analiza »Narodnih zahtijevanja« od 25. ožujka i rasprava o seljačkom pitanju u hrvatskoj politici 1848. god.). Polovina od ovih rasprava bila je napisana posebno za ovu knjigu. U njoj se osim toga nalazi opći historiografski pregled proučavanja hrvatskog pokreta 1848/49. koji sve rasprave još posebno povezuje u cjelinu. Tako je ovo djelo stvarno bliže »historijskoj monografiji nego zbirci odvojenih, iako tematski povezanih rasprava« kako to tvrdi u uvodu knjige sam autor. U cjelini ovo djelo predstavlja

značajnu reviziju cjelovite hrvatske problematike o godini ožujске revolucije koja je sigurno bila potrebna nakon novina koje je u pretjeranoj mjeri u odnosu na ta pitanja iznio Vaso Bogdanov.

Čitav Sidakov znanstveni opus — ovdje naznačeni radovi kao i oni koji čine tako brojne prikaze i leksičke natuknice — pokazuje kako je savjesno pratio svu jugoslavensku a napose slovensku povijesnu publicistiku. Smatramo da se s pravom može ustvrditi da je on nakon Šišićeve smrti daleko najbolji poznavalac hrvatske historiografije, ali i jedan od najboljih poznavalaca čitave suvremene jugoslavenske historiografije. Upravo na tom području bit će najznačajniji doprinos Sidakove knjige koja upravo treba izaći iz tiska (Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti). Rasprave u njoj posvećene su pitanjima od hrvatsko-slovenskog seljačkog ustanka 1573. god. do prikaza razvoja današnjeg stanja hrvatske historiografije, a svih njih 19 povezuje upravo kritički historiografski pregled proučavanja tih pitanja s težištem na prikazu njihovog današnjeg stanja. Osim dvije sve su rasprave nastale u razdoblju od 1967. do 1979. godine. Polovica od njih posvećena je vremenu do konca XVIII, a druga polovica problematici XIX. i našeg stoljeća.

Ovakav opsežan i savjestan znanstvenoistraživački rad omogućio je Sidaku da pristupi i sintezi velikih razdoblja hrvatske povijesti. U prvoj knjizi Povijesti naroda Jugoslavije obradio je povijest Hrvata od 1300. do 1526. godine. Vrlo koristan pregled izvora i literature, usmjeren na najznačajnija sporna pitanja dao je u istoj knjizi za hrvatsku povijest u cjelini kao i za bosansku srednjovjekovnu povijest. Osim toga bio je član uže redakcije koja je rađeci više mjeseci konačno priredila ovu knjigu. U drugoj knjizi Povijesti naroda Jugoslavije obradio je hrvatsku povijest od 1671. do 1792. godine, povezujući prvi put političku s ekonomskom i društvenom povijesti. U knjizi Povijest hrvatskog naroda 1860—1914 (Zagreb 1968) obradio je, osim povijesti Istre nakon 1870. godine, čitavu povijest Hrvata do 1883. godine, napose što se tiče političkog razvoja. U kategoriju sintetičkih radova pripada i niz Sidakovih opsežnih radova u Hrvatskoj enciklopediji (napose povijest srednjovjekovne Bosne) i Enciklopediji Jugoslavije (napose sintetički pregled povijesti Hrvata kao i obrada hrvatskih političara i povjesničara u XIX. stoljeću), te njegovo sudjelovanje u knjizi prof. Zwittera, Sidaka i Bogdanova Nacionalni problemi u Habsburškoj monarhiji (na francuskom 1960, a na slovenskom 1962) u okviru koje je obradio pitanja Hrvata, Čeha i Slovaka.

Od iznimnog je značenja za razvoj suvremene hrvatske historiografije Sidakov urednički rad. Tako je 1948. godine osnovao Historijski zbornik, glasilo Hrvatskog povijesnog društva, koji je nakon Kukuljevićevog Arhiva za povjesnicu jugoslavensku (1851—75) prvi hrvatski izrazito povijesni časopis. Do danas je njegov glavni i odgovorni urednik u kojem svojstvu je uredio sva godišta osim godišta 29/30 (1976—77) koji su mu dvobroj suradnici poklonili kao Sidakov zbornik u čast njegove 75-godišnjice. U ovom časopisu su se pod savjesnim vodstvom urednika školovali gotovo svi današnji povjesničari u Hrvatskoj. Ovaj urednički položaj povezan u nekim godinama i s mjestom predsjednika Povijesnog društva doveo je Sidaka na čelo koordinacijskog odbora povijesnih društava Jugoslavije koji je u razdoblju od 1950. do 1954. pripremio Prvi kongres povjesničara Jugoslavije i osnivanje Saveza povijesnih društava Jugoslavije (oboje u Beogradu 1954. god.). Osim toga Sidak je neko vrijeme bio u uredništvu 1962. godine osnovanog Jugoslavenskog historijskog časopisa (1962—1964) a surađivao je i u pripremi dvaju pregleda razvoja jugoslavenske historiografije (1955—1965, 1965; 1965—1975, 1975) na francuskom i engleskom koji su bili namijenjeni stranim povjesničarima.

Na kraju valja istaknuti blisku Sidakovu povezanost sa slovenskim povjesničarima i povijesti Slovenaca. Izvan kruga samih slovenskih povjesničara Sidak je sigurno najbolji poznavalac povijesti Slovenaca. Njezinu povezanost s hrvatskom

povijesti uvijek je pravilno isticao u svojim sintetičkim radovima a nekoliko posebnih pitanja je napose razmatrao (npr. problematiku hrvatsko-slovenskog seljačkog ustanka kao i pitanja u vezi s Križanićem te Trdininih uspomena kao izvora za hrvatsku povijest) pri čemu je uvijek vodio računa i o našim povijesnim radovima koje je više puta u Historijskom zborniku i ocjenjivao. Kao suradnike u Historijskom zborniku osobno je privukao mnoge slovenske povjesničare (npr. Milka Kosa, Franca Zwittera, Boga Grafenauera i Dušana Kermavnera), dok je sam surađivao u slovenskim publikacijama (u *Sodobnosti*, u više godišta *Zgodovinskog časopisa*, u raspravama SAZU — u *Hauptmannovom zborniku* —, u izložbenom katalogu *Napoleonove Ilirske provincije*) kao i u zajedničkom pisanju *Povijesti naroda Jugoslavije I—II*.

Sidak je već nekoliko desetljeća po svom znanstvenom i uredničkom radu kao i odgajanju mladih hrvatskih povjesničara nedvojbeno središnja ličnost suvremene hrvatske historiografije. Takvim ga smatraju i u širem krugu povjesničara čitave Jugoslavije. Stoga sigurno ispunjava i najstrože kriterije koji se traže pri izboru za člana Akademije. Zato nam je čast što ga možemo predložiti za izbor za vanjskog dopisnog člana Slovenske akademije znanosti i umjetnosti.

Prijedlog za izbor koji nosi datum 15. 2. 1981, potpisali su još akademik dr. Franc Zwitter i dopisni član dr. Sergij Vilfan.

Bogo Grafenauer

IN MEMORIAM

Dr. Jaroslav Sidak, podsjetimo se prvo, bio je student ovog fakulteta, ovdje je doktorirao, tu je postao docent, izvanredni i redovni profesor, a i dekan. Desetljećima su njegova djelatnost, interes i zalaganje bili usmjereni u velikoj mjeri Filozofskom fakultetu, koji je za nj bio neosporno drugi dom. Njime je ponekad bio nezadovoljan, ali mu je uvijek bio odan i na nj ponosan. Naš Fakultet imao je i ima puno razloga da bude ponosan na takvog svog člana.

Kroz decenije prof. Sidak je većinom svojih predavanja iz sovjetske i hrvatske povijesti novog vijeka fascinirao auditorij. Govorničkim darom, pregnantnošću izraza, čvrstom logikom, punoćom argumentacije, on je pobuđivao pažnju kao rijetko koji od nastavnika Fakulteta. No, njegova izlaganja nikad nisu bila sjajna improvizacija, nego su se temeljila na velikom pripremnom radu, izvanrednoj erudiciji, originalnom promišljanju i istraživanju, težnji da vlastitu spoznaju znalački i impresivno prenese drugima.

Prof. Sidak bio je nastavnik visokih zahtjeva; on je od studenata, magistranata, doktoranata mnogo tražio, ali je uvijek nastojao da im sam pruži što više. Njegovoj seminarskoj radnji, magisterskom radu, disertaciji, a bilo ih je mnogo, nije pristupio usput, formalistički, osrednjim interesom, već s pažnjom koja se dugo pamti. Ne štedeći svoje vrijeme i snage, trudio se da zaista pomogne. Njegova strogost je ponekad, nekima, mogla izgledati pretjerana, ali bili su rijetki koji nisu odmah ili s vremenom uvidjeli da su primjedbe, prigovori, zahtjevi, savjeti prof. Sidaka redovno razložni, korisni, nužni. Istom pomnom, strpljivom pažnjom nastojao je poboljšati kvalitetu radova velikog broja historičara s kojima je surađivao, pogotovo u *Historijskom zborniku* — časopisu koji je 38 godina, tako reći sve do jučer, uređivao izvanrednim marom.

Doprinos prof. Sidaka hrvatskoj i jugoslavenskoj historiografiji vrlo je opsežan. Njegova istraživanja značajnih tema iz naše prošlosti, od bogumilskog doba do

predvečerja 1. svjetskog rata, rezultirala su brojnim radovima trajne vrijednosti. Njih već godinama uvažuju i ugrađuju u svoje monografije i studije drugi historičari, oni im služe kao radne pretpostavke, polazišta, oslonci ili poticaji. Njegovim dugogodišnjim marom uvelike je obogaćena naša opća historijska spoznaja, produbljeno je i prošireno poznavanje i razumijevanje naše prošlosti, pogotovo nekih njezinih odsječaka kao što su vrijeme hrvatskog narodnog preporoda, revolucije 1848, obnove ustavnosti i složenih političkih borbi koje su je slijedile. Spomenimo i to da je prof. Sidak bio autor mnogobrojnih članaka u svescima Enciklopedije Jugoslavije, većinom kondenziranih i iscizeliranih rezultata dugog proučavanja i bogatog znanja. Godinama je pažljivo pratio, uz stranu, našu historiografsku produkciju, analizirao je i prikazivao, tako i u međunarodnoj periodičkoj publikaciji *Historiografija Jugoslavije*. Značajan je bio i njegov udio u pisanju dvaju svezaka kolektivnog djela *Historija Jugoslavije*. Koliko mi je poznato, bio je spreman da novim tekstovima doprinese nastavku izdavanja obiju edicija. Podsjetimo se također i na njegov veliki udio u kolektivnom izdanju *Povijest hrvatskog naroda od 1860. do 1914.* djelu koje je još uvijek jedina poslijeratna sinteza o tome važnom historijskom razdoblju.

Po svojim radovima i istupanjima na domaćim i stranim znanstvenim skupovima prof. Sidak bio je poznat u raznim našim sredinama a i u drugim zemljama. Nemali broj inozemnih historičara s punim pravom ga je visoko cijenio kao jednog od najistaknutijih predstavnika ukupne jugoslavenske historijske znanosti. Taj odavno zasluženi ugled nije ga naveo da, zbog podmakle dobi, popusti u kreativnoj djelatnosti. Israživao je i pisao sve do svojih posljednjih dana.

Svojim životnim djelom prof. dr. Jaroslav Sidak trajno je zadužio brojne učenike i suradnike, našu historiografiju i kulturu u cjelini. Vjerujemo, zbog toga, da ćemo ga se dugo sjećati s toplim poštovanjem, čitati i služiti se njegovim radovima i ostati mu zahvalni za pregalaštvo koje se rijetko susreće.

Rene Lovrenčić

PROF. JAROSLAV ŠIDAK I INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

Tko god je s prof. Sidakom bio u manje ili više trajnom dodiru od svojih studentskih dana ne može u ovoj prilici govoreći o njemu izbjeći osobni ton, niti može govoriti bez podsjećanja na vlastite susrete i događaje u kojima je prof. Sidak sudjelovao. Tako je i s ovim izlaganjem u kojem bih trebao govoriti o suradnji prof. Sidaka u Institutu za hrvatsku povijest, a u kojem ne mogu izbjeći neke opće ocjene profesorove djelatnosti.

Prof. Sidak je okupljajući suradnike oko »Historijskog zbornika« kojemu je bio urednik, usmjeravajući rad mladih istraživača prema pojedinim područjima zadajući im magistarske i doktorske radnje, raspravljajući podjednako s mladim i zrelim istraživačima o užim i širim istraživačkim problemima pretežno hrvatske povijesti ali i povijesti drugih naroda Jugoslavije, pa i opće povijesti, ustvari sâm razvijao neke vidove organiziranog znanstvenog rada. Bio je to vid usmjeravanja historiografskog rada bez institucionalne osnove u uvjetima kada takva osnova za historičare znanstvene radnike sa Sveučilišta i općenito izvan tadašnjih instituta nije postojala, niti ju je prof. Sidak smatrao nužnom. Kad je osnovan Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu sa svrhom da okupi taj dio historičara znanstvenih radnika, prof. Sidak se prema njemu odnosio na poseban način. Bio je rezerviran prema Institutu kao obliku organiziranja historiografskog rada,

ali je postao njegovim suradnikom i sudjelovao u realiziranju dijela njegovih djelatnosti. Sudjelovao je u organiziranju i radu znanstvenih skupova (1972. i 1973. o Ljudevitu Gaju i seljačkoj buni iz 1573). Objelodanjivao je znanstvene radove u časopisu Instituta (»Radovi« sv. 2, 3, 5, 9), a u serijama Instituta objelodanjene su mu dvije knjige »Studija«, jedna o hrvatskoj povijesti 19. st. (1973). a druga o razdoblju revolucije 1848/49. god. u Hrvatskoj (1979).

Prof. Sidak je bio i jedan od inicijatora projekta sinteze hrvatske povijesti u osam knjiga, što je ostalo jednim od najvažnijih zadataka Instituta i hrvatske historiografije do danas. Odluka o tome donesena je prije petnaest godina na savjetovanju o problemima historiografskog rada održanom upravo u ovoj, velikoj dvorani Filozofskog fakulteta u kojoj se prof. Sidaku održava komemoracija. Upravo s tim u vezi, nekoliko dana kasnije, na sastanku pripremnog odbora za sintezu, shvatio sam koliki je stvarno prof. Sidak bio autoritet ne samo nama tada još mlađim istraživačima, već i širokom krugu historičara znanstvenih radnika. Vrijeme zakazano za početak sastanka odbora već je bilo prošlo, a prof. Sidak je kasnio. Međutim, sastanak nije počinjao. Čekali smo prof. Sidaka. Čekao se ustvari njegov prijedlog i njegov pravorijek u mogućim raspravama. Došavši, prof. Sidak je suvereno iznio nacrt djela u osam svezaka predviđevši, za nj karakteristično optimističan, kratak rok dovršetka djela. Ipak je, očigledno napregnuvši posljednje snage, prije nekoliko mjeseci prvi predao cjelovitiji redigirani, premda ne i potpuni tekst za svezak sinteze kojemu je bio urednik.

Kasnije je prof. Sidak bio fizički manje prisutan među historičarima, pa i u suradnji s Institutom koji je prolazio kroz organizacijske mijene ušavši u Centar za povijesne znanosti. Prorjeđivali su se susreti i rasprave, prilozi u »Radovima«, sudjelovanja u organiziranju i radu znanstvenih skupova i sl., ali je svatko — ne samo iz kruga suradnika Instituta — znao da profesor prati što se zbiva u historiografiji i što se publicira, te je pišući vagao argumente pitajući se što će reći profesor. Pitao se što će reći »starac«, kao što se zadnjih godina običavalo o njemu govoriti pridajući tom izrazu smisao patrijarha čija pozicija u historiografiji proizlazi iz osobnog ugleda, čiji se autoritet u historiografiji zasniva na čvrstoći argumentiranja vlastitih stajališta, čovjeka čija se stajališta mogu i ne prihvaćati, ali je onaj koji je to činio znao da će se susresti s neminovnim neslaganjem i s nelagodom očekivao susret s argumentima tog neslaganja.

Autoritet prof. Sidaka u širem krugu historičara znanstvenih radnika proizlazio je iz njegove tvrde egzaktnosti u utvrđivanju činjenica i opreza u stvaranju općenitih zaključaka i ocjena, te iz isto tako strogog kriterija koji je postavljao svojim učenicima i suradnicima. Takav stav prof. Sidaka prema sebi i prema drugima znatno je utjecao na održavanje visoke razine istraživačkog rada u hrvatskoj historiografiji. Značenje takvog stajališta za hrvatsku historiografiju najbolje je poznato studentima koji su slušali predavanja prof. Sidaka o hrvatskom narodnom preporodu — ilirskom pokretu neposredno nakon što je on preuzeo katedru hrvatske povijesti, te istraživačima preporodne problematike koja je prof. Sidaku vjerojatno bila srcu najviše prirasla. Name, važno je sjetiti se trenutka u kojem je prof. Sidak počeo istraživati problematiku hrvatske povijesti prve polovine 19. st. i zatim djelovati na katedri za hrvatsku povijest. Bilo je to vrijeme prodora jedne negzaktne metode u istraživanju preporoda, pojave interpretacija iznošenih bez oslonca u egzaktno utvrđenim činjenicama. Opredjeljujući se za metodu prof. Sidaka, kao studenti smo se već tada smatrali »šidakovcima«. U tom smo se smislu »šidakovcima« smatrali i kasnije kada se više nismo slagali sa svim profesorskim stajalištima, kada se ni on s nama nije u svemu slagao.

Prof. Sidak je, ostajući metodološki u okvirima tradicionalne historiografije, dao neke sintetske poglede zbog kojih je dočekao ono što se rijetkim istraživačima

dogada, naime da su neke njegove ocjene postale okvirnim shvaćanjem znatnog dijela historiografije i općenito dijelom historijske svijesti. Neke od ocjena prihvaćene su kao općevažeće, te se izgubila svijest o prof. Šidaku kao njihovu začetniku. U znanstvenim radovima one se prenose a da se najčešće njihov autor u bilješkama ne navodi. O tome imam osobno iskustvo u vezi s radom na problematici preporoda općenito i Ljudevita Gaja. Bilo je to za posljednjeg susreta s profesorom, u razgovoru u kojem mi je izložio s čim se sve u mojim radovima slaže i s čim se ne slaže, ali o čemu želi razgovarati, da mi na kraju zamjeri što se pišući o odnosu između jugoslavenske i hrvatske ideje u preporodu nisam pozvao na njegove radove. Prihvatio sam primjedbu i dodao:

»Profesore, vama je možda teško vidjeti da se iznose vaše ocjene bez pozivanja na vas, ali to je sudbina svih koji su dali cjelovite ocjene. One postaju svojinom drugih.«

To su bile moje posljednje riječi profesoru, neka budu i ovdje.

Nikša Stančić

PROFESORU JAROSLAVU ŠIDAKU U ČAST I SPOMEN

Upravo ovih dana kada se navršilo 15 godina od osnivanja Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, sada Odjela za hrvatsku povijest Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, izgubili smo iz svojih redova jednog od njegovih utemeljitelja, našeg najstarijeg člana, najuglednijeg i ponajboljeg suradnika, nestora hrvatske historiografije, umirovljenog redovnog profesora hrvatske povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu — dr. Jaroslava Šidaka.

Prilikom osnivanja našeg Instituta on nije u početku potpuno vjerovao da će mlađe snage ove historiografije uspjeti napokon poboljšati uvjete u kojima radimo i da će stvoriti solidnu osnovicu za financiranje i publiciranje znanstvenih rezultata, ali je usprkos tome održao uvodni, programatski referat o stanju hrvatske povijesne znanosti, a odmah zatim ponudio i svoje radove za objavljivanje kao i suradnju oko organiziranja znanstvenih skupova, odgoja novih kadrova i slično.

Već 1973. izašla je u okviru izdavačkog plana Instituta i njegova knjiga *STUDIJE IZ HRVATSKE POVIJESTI XIX STOLJEĆA* a 1979. i *STUDIJE IZ HRVATSKE POVIJESTI ZA REVOLUCIJE 1848/49. GODINE*. U knjizi *DRUŠTVENI RAZVOJ U HRVATSKOJ* što je 1981. izašla u redakciji Mirjane Gross napisao je dva priloga, te u *VOJNOJ KRAJINI* (1984) i *DNEVNIKU MAKSIMILIJANA VRHOVCA* (u tisku), obje u redakciji Dragutina Pavličevića napisao je uvodne studije. Dakle, u izdanju Instituta objavio je dvije knjige, a za druge tri napisao je četiri priloga.

U *RADOVIMA* što ih od osnutka izdaje naš Institut objavio je zapažene rasprave u broju 2, 3, 5 i 9, npr. o uroči zrnsko-frankopanskoj, Ljudevitu Gaju, Matiji Gupcu, revoluciji 1848. i druge.

U sintetičkoj *POVIJESTI HRVATSKOG NARODA* u osam knjiga koja se nalazi u pripremi bio je urednik i glavni suradnik pete knjige za koju je jesenas predao među prvima gotov tekst prvog sveska za razdoblje od 1790. do 1847. godine. Drugi svezak je intenzivno pisao u posljednjih nekoliko mjeseci svoga života i nad njim je, radeći do posljednjih snaga, obolio i otišao iz naše sredine kao izuzetan primjer čovjeka koji je volio svoj posao, za njega živio i s njim otišao u grob.

Osim toga radio je na projektu *POVIJEST HRVATSKE HISTORIOGRAFIJE*, ali ga nije dovršio, iako je baš s toga područja dao najzapaženije priloge u našoj poslijeratnoj povijesnoj znanosti.

Ako sve uzmemo u obzir, onda možemo opravdano zaključiti da je Jaroslav Sidak pored uređivanja i obilne suradnje u HISTORIJSKOM ZBORNIKU, najviše publicirao baš u okviru ovog Instituta. Međutim, ne smijemo zaboraviti da je u ŠKOLSKOJ KNJIZI objavio još pedesetih godina HISTORIJSKU ČITANKU, potkraj 60-ih godina zajedno s M. Gross, I. Karamanom i D. Sepićem POVIJEST HRVATSKOG NARODA i 1981. KROZ PET STOLJECA HRVATSKE POVIJESTI, te u LIBERU 1975. STUDIJE O CRKVI BOSANSKOJ. Ako se tome doda suradnja u JUGOSLAVENSKOM LEKSIKOGRAFSKOM ZAVODU, te u časopisima poput SLOVA, ARHIVSKOG VJESNIKA, KAJA i drugih, onda možemo reći da je pokojni Sidak bio u posljednja tri decenija naš najradiniji i najplodniji historičar.

Iako je posljednjih petnaestak godina bio u mirovini, i dalje je radio s našim i drugim mlađim kadrovima kao recenzent, mentor na postdiplomskim studijima i prilikom izrade doktorskih disertacija, a da se i ne govori koliko je redigirao, lektorirao i dotjerivao radove mnogih od nas koje je kasnije objavljivao u HISTORIJSKOM ZBORNIKU, a da nije nikada označio koliki su bili njegovi zahvati. Zbog svega toga bio je jedan od najzaslužnijih profesora i mentora koji je vodio i odgojio čitave naraštaje naših povjesničara, ali ne samo naših nego i mnoge izvan granica koji su se bavili hrvatskom ili jugoslavenskom prošlošću. Činjenicu što danas imamo specijaliste za hrvatsku povijest novijeg doba u Njemačkoj, Austriji, SSSR-u, ČSSR-u i Americi možemo ponajprije njemu pripisati.

Prilikom svečanog obilježavanja 75-godišnjice njegova života, on je za tadašnji VJESNIK U SRIJEDU rekao:

»Povjesničar može težiti jednom idealu, naime, da što objektivnije proučava problematiku kojom se bavi, bez obzira na neznanstvene motive koji su eventualno prisutni kao odraz potreba političkog pragmatizma ili još koječega ...

Znači da znanstvena istina, čak i kad imamo 'najbolje' namjere, ovisi o našem životnom stavu. Ali, ne treba se bojati da ćemo ikada saznati definitivnu istinu. Čovjek zapravo i umire u neprestanom traganju« (VUS 1337, od 24. XII. 1977).

I u tom užurbanom i gotovo sedmoćecenijskom traganju sagorio je profesor Sidak, čovjek koji je uvijek imao znanstveno poštenje i hrabrost da kaže istinu, da teži njenom idealu iako je uvijek bio svjestan da ga neće doseći. Borio se za objektivizam i slobodu znanosti i odbijao sve neznanstvene motive i metode, pritiške svake vrste. Isto tako je odbacivao svaki pragmatizam i zdesna i slijeva i nije nikad, kako je znao reći, poštovao kardinale moći bez obzira na odsjev njihovih odora i ornata.

Mnogima je od nas rekao istinu, ponekad i gorku i trpku, borio se uporno za nju i onda kad je ta borba bila unaprijed izgubljena. Cesto je ostajao sam, sa svojim raspravama, rukopisima, katedrama i tiskarama, još češće osamljen i neshvaćen, ali uvijek cijenjen i poštovan, čak i od onih koji ga nisu voljeli. Otišao je i posljednji put uspravno i dostojanstveno, ne moleći bilo koga za bilo što, samo je tražio posla, obaveza, novih tema i novih problema. U svemu tome je živio, radio, dogorio poput svijeće, kao da je znao da su mu dani ograničeni, odbrojeni, a tako je želio dovršiti knjigu sinteze i POVIJEST HRVATSKE HISTORIOGRAFIJE, koju će možda, skupa sa sabranim djelima, dovršiti netko od nas, netko od učenika iz Sidakove povijesne majstorske radionice.

I na koncu dodajmo još jedno svjedočenje Sidakova kolege iz mlađih dana i školovanja na senjskoj gimnaziji prof. Konratha koji je prije desetak godina napisao:

»Njegova marljivost i savjesnost, ljubav prema radu u svakom pogledu su povoljno utjecali na mene. On je uvijek bio spreman da pomogne, od njega sam mnogo naučio, u svemu je bio moj uzor. Njegova nastava bila je uzorna, njegovo

odgajanje jedinstveno, njegova metoda savršena. I razgovori s njim bili su za sve nas užitak, pa sam zahvalan sudbini što nas je učinila prijateljima» (VJESNIK, siječanj 1973).

Naveli smo ove retke zato što mnogi i danas slično misle i osjećaju, pogotovo oni koji su historiografsku abecedu izučili u jednoj od klasa što su prošle kroz čuvenu »Šidakovu školu« u posljednja četiri decenija njegova profesorskog, uredničkog i mentorskog rada.

Dragutin Pavličević

IN MEMORIAM JAROSLAV SIDAK

Govor koji nam je težinom sudbe ljudskog pao u dužnost posve naglo i neočekivano, neće biti u cijelosti primjeren onomu komu je upućen, niti pretendira biti sažetkom višegodišnjeg predana znanstvenoistraživačkog rada i cjelokupnoga javnog djelovanja jedne dinamične ličnosti velikog uma, britke riječi i jaka senzibiliteta.

To neobičniji govor jer se prvi put vodi podalje od uredničkog stola, različit od onoga koji se od početaka rada na II. izdanju Enciklopedije Jugoslavije odvijao oko mnogih osjetljivih pitanja hrvatske historiografije, ključnih ličnosti nacionalne povijesti i niza događaja domaće kulturne i gospodarske povijesti.

Dugogodišnji rad profesora Jaroslava Sidaka kao urednika struke historija, pomoćne historijske znanosti i kulturna historija u edicijama prvog i sada eto i drugog izdanja Enciklopedije Jugoslavije obuhvaća više od stotinu članaka autorškog rada i imponantan broj znanstveni i pažljivo redigiranih tekstova o ličnostima, razdobljima i pojavama hrvatske i jugoslavenske povijesti. Izdvojiti ćemo primjerice tek neke, bogumili, crkva bosanska, hrvatski narodni preporod, Domagoj, Grgur Ninski, Draškovići, historiografija i Ljudevit Gaj, među posljednjima. Kao pisac i urednik, vrsnim talentom spojivši konciznost i preciznost faktografskog s informativnošću u sintetičke monografske studije i cjelovite poglede, Jaroslav Sidak je ostavio monumentalni prinos našoj povijesti, enciklopedistici i leksikografiji. Taj je rad zaključen naglo, sred posla, na izuzetno značajnoj blok jedinici »Hrvati«. U posljednjem je času, kao i svagda točan i pouzdan, pun stvaralačke energije i predano, uspio redigirati, dopuniti i dovršiti članak o povijesti Hrvata.

Naš bi govor trebao sabrati cjelinu jedne osobnosti, cjelitu ljudsko povijesnog i onog što nadilazi fragmentarno, individualno postojanje. To teži kad ga upućujemo onome kojemu je misao bila i ostala do kraja ispunjena mišlju vremena. Misleći zbiljsku povijest, kako je to činio Jaroslav Sidak, kao poimanje zadatka povijesnog, tražeći logos povijesti kroz stoljeća domaće povijesti — stavio nas je sve, ne samo profesionalno pozvane, već i dalje učenike, čitatelje, sugovornike i suvremenike, pred zadatak preispitivanja suvremenog mišljenja kao povijesnog mišljenja. Tražanje Jaroslava Sidaka za izvornim smislom trajanja i poimanja historiografskog mogli bismo sažeti u profesorovu dilemu: »ispunjamo li dug prema vremenu i svom narodu«, dakle i vlastitu društvenu funkciju? Taj je dug Jaroslav Sidak izvršio obavljenim poslom i naznakom puta kojim bi i dalje valjalo ići, posebno kako je to činio u svome radu na enciklopedistici, domaćoj povijesti i kulturi.

Prisjećamo se, danas i ovdje, profesore, Vašeg optimističkog stava i ponoviti nam je s Vama kako s ponosom i pouzdanjem volja gledati na dalji razvoj historijske znanosti kao na pronalaženje historijske istine, ma kako to mukotrpno i

bolno pokatkad bilo. Ugrađivši čitavo svoje djelo u temelje hrvatske historije, život Vam je, jednako kao i to djelo, postalo znakom vremena.

I tu nam se valja oprostiti, kratko i naglo, no s dugom i trajnom hvalom i sjećanjem za rad i bivanje u Enciklopediji Jugoslavije, s Vama, poštovani i voljeni profesore.

Ljerka Schiffler-Premec

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje
Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1
Cijena ovog broja iznosi 3000 din.
Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1987.